

ПОРОХ Юлія Олександрівна
студентка 2-го курсу ФОФ
стац., гр. ОА-09-2,
ЯКОВЕНКО Роман Валерійович
кандидат економічних наук

ПРОБЛЕМИ ЦІНОУТВОРЕННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ СЕКТОРІ

У статті розглядаються основні проблеми ціноутворення у сільськогосподарському секторі, а саме диспаритет цін та підтримка аграрного сектора державою.

Постановка проблеми та її актуальність. Проблема ціноутворення є досить давньою. Ціни в сільському господарстві мають велике значення для системи ціноутворення загалом. Вони є вихідними для системи цін на споживчі товари, що виробляються із сільськогосподарської сировини.

За цими цінами сільськогосподарська продукція реалізується фермерськими господарствами та спрямовується у торговельну мережу. Такі ціни впливають на кінцеві роздрібні ціни, темпи розвитку сільського господарства, промисловості, рівень оплати працівників галузі. Саме тому набуває актуальності питання визначення основних проблем ціноутворення та їх усунення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ціноутворення на продукцію АПК досить широко розглядалася у публікаціях вітчизняних наукових видань. Окремо слід відзначити роботи М. Я. Дем'яненка, П. Т. Саблука, О. М. Шпичака та ін.

Цілі статті. Основним завданням статті є розглянути особливості ціноутворення на продукцію АПК, окреслити напрямки удосконалення цінового механізму та пом'якшення цінового диспаритету між сільським господарством і галузями, що його обслуговують та визначити напрямки підтримки аграрного сектору державою.

Виклад основного матеріалу. Ціновий механізм АПК є складовою цінового механізму всього народного господарства. Принципи комплексного підходу до формування такого механізму нерозривно пов'язані з необхідністю розробки його єдиної методологічної бази, що адекватно відбивала б об'єктивні економічні процеси і обмежувала б роль суб'єктивних факторів у ціноутворенні. Це сприятиме формуванню економічно обґрунтованих цін на сільськогосподарську продукцію та, врешті-решт, дозволить подолати негативні явища, пов'язані, наприклад, з диспаритетом цін на продукцію АПК та інших галузей.

Ціни АПК мають особливості, що пояснюються чинниками, які діють у цій сфері. Так, ціни АПК впливають на рівень роздрібних цін на споживчі товари, тому що переважна більшість останніх складається з продукції сільськогосподарського виробництва. У роздрібній ціні, як правило, більшу частку становить ціна закупівлі, тобто ціна підприємства АПК. Ціни АПК, у

свою чергу, залежать від цін на продукцію важкої промисловості, будівельного комплексу та підприємств, що здійснюють ремонтні роботи, від тарифів на вантажні перевезення, цін на паливо-мастильні матеріали [9, с. 101]. Тому, з урахуванням особливостей діяльності підприємств сільського господарства, ціни класифікують за різними ознаками (рис. 1).

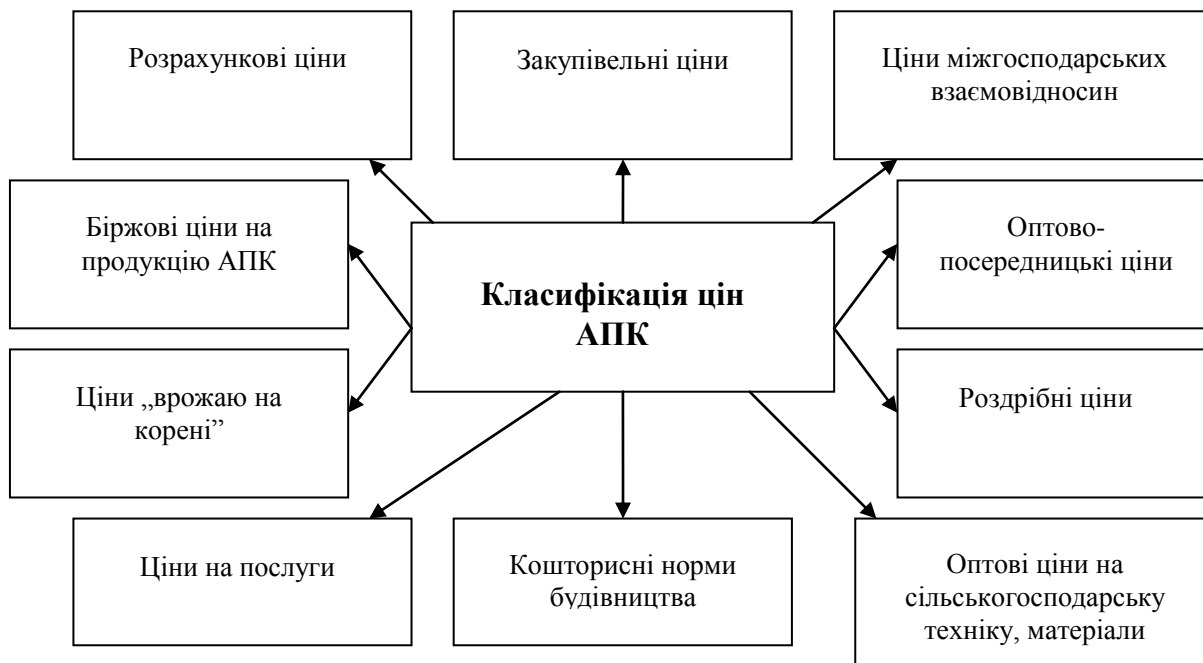

Рис. 1. Класифікація цін за різними ознаками

Однією з найважливіших проблем ціноутворення на сільськогосподарському ринку є диспаритет цін. Мета встановлення паритетності цін – стабілізувати динаміку цін на сільськогосподарську продукцію і доходів аграрних підприємств щодо динаміки цін і доходів в економіці в цілому [7, с. 124]. Для відновлення паритету цін необхідно відпрацювати методологію визначення реальних затрат з урахуванням вартості земельного капіталу основної маси сільськогосподарських товаровиробників і забезпечення їх відшкодування в ході наступного товарообміну.

При цьому враховується, що кожний суб'єкт підприємництва повинен одержати прибуток, виходячи з його середньої норми. І, якщо ринкові ціни на сільськогосподарську продукцію встановлюються на даному рівні, державі немає необхідності регулювати ціноутворення.

Але, якщо ціни опускаються нижче даного рівня, держава, не втручаючись у ринковий процес ціноутворення, змушена компенсувати товаровиробнику збитки від ринкових цін. Це означає, що держава на ринку сільськогосподарської продукції повинна провести так звану „інтервенцію”.

В разі перевищення попиту над пропозицією на ринку сільськогосподарської продукції ціни різко ростуть і держава стабілізує їх за рахунок зовнішньоекономічної діяльності. Виробники сільськогосподарської

продукції при певному дефіциті продукції не можуть пропонувати її за цінами, вищими за світові, тому що експортери цієї продукції запропонують її за нижчими цінами.

Проте, слід мати на увазі, що номінальний паритет, який відображає співвідношення індексів цін на сільськогосподарську продукцію та індексів зміни їх на продукцію, яка споживається сільським господарством, дає лише узагальнену характеристику змін еквівалентності міжгалузевих відносин [6, с. 117]. У межах сільського господарства існують окремі галузі, які істотно різняться як структурою промислової сировини, використовуваної у процесі виробництва, так і темпами зміни цін на готову продукцію. Останнє положення яскраво ілюструють дані таблиці та графіка. За 2000–2010 роки індекс цін на сільськогосподарську продукцію становив 117,0%, а ціни на промислову продукцію зросли на 28,5%. Тобто і за цей період погіршився номінальний паритет цін на сільськогосподарську і промислову продукцію. Водночас на олійні культури, овочі, худобу та птицю ціни зросли більше ніж удвічі, а на зерно і картоплю навіть знижувалися [1].

Таблиця 1

Індекс цін реалізації основних видів сільськогосподарської та промислової продукції (у процентах до попереднього року)

Роки	С/г продукція у % до попереднього року	Продукція рослинництва	Продукція тваринництва
2000	155,8	168,2	138,5
2001	105,0	92,4	136,8
2002	87,4	87,8	86,6
2003	120,6	133,7	104,8
2004	105,7	93,3	134,2
2005	108,1	95,5	129,5
2006	102,4	114,1	88,8
2007	138,0	157,7	115,8
2008	110,3	95,2	147,4
2009	106,4	109,1	101,4
2010	130,0	139,8	114,3

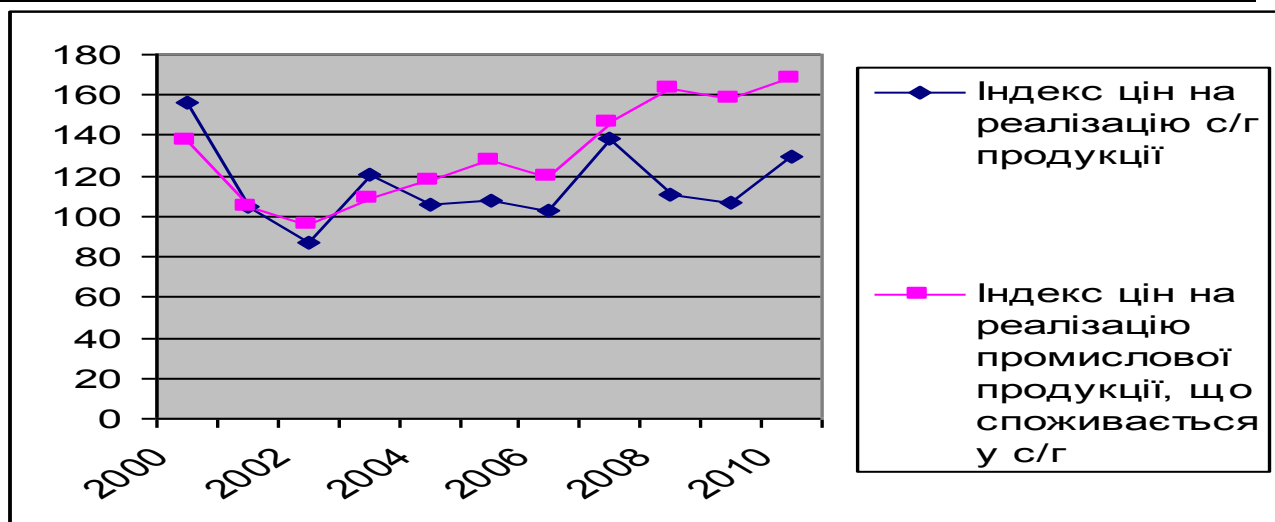

Рис. 2. Індекс цін на реалізацію с/г та промислової продукції

Такі зміни цін на окремі види сільськогосподарської продукції створюють різні передумови для розвитку окремих галузей сільського господарства і спонукають виробників до здійснення певних структурних змін. Абсолютно не випадковим є значне розширення останніми роками посівних площ соняшнику (в багатьох випадках понад оптимальні норми з точки зору агрономічних вимог), оскільки його виробництво є прибутковим і ціни на нього зростали в досліджуваному періоді швидшими темпами порівняно зі зростанням цін на промислову сировину.

Випереджаюче зростання цін на тваринницьку продукцію у 2000–2010 роках не супроводжувалося значним нарощуванням поголів'я тварин і обсягів виробництва продукції тваринництва, оскільки навіть при рівні цін 2010 року виробництво тваринницької продукції значної кількості товаровиробників залишалося збитковим унаслідок істотнішого (порівняно з продукцією рослинництва) порушення паритету цін у 1990–2000 роках, коли відтворення галузі тваринництва мало чітко виражений звужений характер [11, с. 67].

Одним із найважливіших наслідків багаторічного диспаритету цін – це процес недофінансування аграрного виробництва, впливу капіталів і робочої сили з трудомісткої й низькорентабельної галузі. За підрахунками фахівців Інституту аграрної економіки УААН, за період з 2000 по 2007 роки сільське господарство зазнало втрат, зумовлених проблемою ціноутворення, майже на 10,5 млрд. дол. США [4, с. 124].

Можна зробити висновок про необхідність регулюючого впливу з боку держави, оскільки її відсутність може призвести до істотного порушення паритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, звуженого відтворення в окремих галузях сільського господарства. За умови обмеження зовнішнього впливу (перш за все імпорту продукції) це рано чи пізно викликає випереджаюче зростання цін на даному сегменті аграрного ринку порівняно з цінами на промислову сировину.

Зростання цін на певному етапі забезпечить можливість розширеного відтворення й створення передумов для нового погіршення паритету цін під впливом об'єктивних факторів. Тобто відтворення окремих галузей сільськогосподарського виробництва за умови покладання на ринкову саморегуляцію не може здійснюватися стабільно, а має циклічний характер, про що свідчать попередні дослідження [10, с. 32].

Система цінового регулювання аграрного сектору характеризується складною структурою, у зв'язку з чим її оптимальне функціонування ґрунтується на прийнятті великої сукупності політичних рішень щодо встановлення рівнів підтримки, квот виробництва, співвідношення цінових і нецінових регулюючих заходів, а також співвідношення каналів цінової підтримки. Узагальнення світового досвіду дає можливість ідентифікувати два таких канали: позичкова ставка і цільова ціна, які виконують принципово різні економічні функції.

Взагалі засоби, які можуть застосувати урядові органи для підтримки цін, можна, спираючись на світовий досвід, класифікувати за трьома групами: стабілізація через позичкові ставки, обмеження пропозиції продукції, прямі компенсаційні платежі.

Таблиця 2

Характеристика методів підтримки цін

Критерії	Стабілізація через позичкові ставки	Обмеження пропозиції продукції	Прямі компенсаційні платежі
Механізм реалізації	Уряд закуповує певні обсяги продукції з метою доведення ринкових цін до рівня еквівалентних	Уряд обмежує виробництво продукції (як правило через консервацію сільськогосподарських угідь)	Уряд компенсує товаровиробнику різницю між поточною ринковою ціною і еквівалентною ціною
Доходи товаровиробників	Цільова ціна помножена на неквотовий обсяг продукції	Ринкова ціна помножена на квотовий обсяг продукції	Цільова ціна помножена на неквотовий обсяг продукції
Соціально-економічні витрати	1. Різниця між цільовою та ринковою ціною, помножена на кількість продукції, яку необхідно закупити для перетворення ринкової ціни в цільову; 2. Витрати, пов'язані з підтриманням і ліквідацією надлишку	1. Адміністративні витрати, включаючи витрати на моніторинг виробничої діяльності; 2. Підвищена ціна для споживачів	Різниця між цільовою і ринковою ціною помножена на весь наявний обсяг продукції
Викривлення ринкової ціни	Ціна штучно підвищена	Ціна штучно підвищена	Ціна залишається ринковою

Ці засоби характеризуються різними механізмами реалізації, перевагами для товаровиробників і соціально-економічними та політичними витратами, особливостями впливу на ринкову мотивацію товаровиробників (табл. 2). Як правило вказані методи застосовуються у певних комбінаціях [3, с. 88].

Держава повинна реорганізувати інфраструктуру ринку та надати виробникам широкий спектр інформаційно-консультаційних послуг із залученням спеціалізованих наукових установ. Вибір неефективних каналів збуту сільськогосподарської продукції перешкоджає ефективній роботі аграрного сектору. Нині діяльність суб'єктів аграрного сектору залишається незадовільною.

Хоча ціни на біржі є привабливими для виробника, він не поспішає реалізовувати на ній свою продукцію. Це пов'язано передусім із тим, що не кожен виробник має можливість самостійно сформувати партію товару

відповідно до біржових вимог. Крім того, фактором, який стримує розвиток біржової торгівлі, є незначний рівень виконання контрактів, відсутність практики страхування ризиків [5, с. 24]. Тому вся ця система потребує правового, інформаційного, організаційного удосконалення та державної підтримки.

Держава повинна розробити заходи щодо посилення контролю за цінами на матеріально-технічні ресурси [8, с. 75]. Причому такі заходи мають забезпечити перехід від прямого адміністративного контролю за цінами до їх непрямого регулювання методами ринкового характеру. Цінова політика держави має сприяти безбитковому виробництву сільськогосподарської продукції з відповідним рівнем продуктивності.

На рівні держави необхідно розробити механізм своєчасної виплати бюджетних дотацій та сум ПДВ в умовах обмеженості дій з фінансової підтримки аграрного сектору. Державна цінова політика лише тоді буде ефективною, коли ціни забезпечуватимуть необхідні темпи розширеного відтворення, а прибуток на вкладений капітал буде нижчим, ніж на інших напрямках використання останнього. Ціну доцільно визначати виходячи з нормативних показників собівартості виробництва, витрат на збут, плату за оренду земельних ділянок і майна, адміністративних, фінансових та інших витрат операційної діяльності, а також хоча б 5-10% норми прибутку [2, с. 44].

Висновки. Сільське господарство в Україні відіграє одну з провідних ролей, тому і ціноутворення в даній галузі повинно бути обґрунтованим.

Для усунення існуючого диспаритету між сільським господарством і тими галузями, що його обслуговують, необхідно, по-перше, застосовувати методику визначення паритетних цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, якими компенсуються суспільно необхідні витрати і забезпечується однаковий для всіх сфер діяльності рівень прибутку на вкладений капітал (включаючи вартість землі) з урахуванням терміну його обороту.

По-друге, важливе значення має законодавче посилення антимонопольного контролю за формуванням цін на матеріально-технічні ресурси і послуги, що надаються сільському господарству шляхом встановлення граничних цін на продукцію монопольних підприємств.

Означені проблеми поки що неможливо вирішити без стимулювання сільського господарства. Необхідно створити механізм державної підтримки, який забезпечить формування стійкого економічного стимулу. Заходи державної політики регулювання ринкових цін та підтримання доходів виробників мають поєднуватися з заходами підвищення доходів населення і реалізовуватися через ціновий механізм.

Держава через ціновий механізм повинна сприяти зростанню конкурентоспроможності виробленої продукції в аграрній сфері через забезпечення еквівалентності її обміну.

Для оптимізації цін на засоби виробництва для сільських господарств необхідною є передусім підтримка державою агропромислового комплексу, а

саме надання субсидій, дотацій. В період посіву та збору урожаю необхідно встановити фіксовані ціни на витратні матеріали, лише після цього можна говорити про прибутковість даної галузі, а не про тягар для економіки.

Урахування державою і агротоваровиробниками зазначених пропозицій щодо удосконалення ціноутворення на аграрному ринку сприятиме підвищенню ефективності функціонування як окремих підприємств і регіонів, так і країни в цілому.

Список використаної літератури

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

2. Блоха А. В. Диспаритет цін як загроза інноваційному розвитку аграрного виробництва / А. В. Блоха // Економіка АПК. – 2010. – № 10. – С. 41–46.

3. Валентинов В. Л. Визначення напрямів цінового регулювання в аграрному секторі / В. Л. Валентинов // Економіка АПК. – 2005. – № 4. – С. 87–89.

4. Дадашев Б. А. Ціноутворення і ціни на продукцію сільського господарства в сучасних умовах / Б. А. Дадашев // Економіка АПК. – 2003. – № 7. – С. 124–128.

5. Калетнік Г. М. Роль інфраструктури аграрного ринку в ціноутворенні на сільськогосподарську продукцію / Г. М. Калетнік, Г. О. Пчелянська // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 21–25.

6. Олійник О. В. Паритет цін і його рух / О. В. Олійник, Т. І. Олійник // Економіка АПК. – 2006. – № 8. – С. 114–119.

7. Олійник О. В. Паритет цін на фактори виробництва та тенденції економічного розвитку / О. В. Олійник, Т. І. Олійник // Економіка АПК. – 2007. – № 7. – С. 120–125.

8. Пасхавер Б. К. Продовольча доступність / Б. К. Пасхавер // Економіка України. – 2001. – № 7. – С. 69–77.

9. Червень І. І. Аграрний ринок вимагає зваженої цінової політики / І. І. Червень, І. Д. Бурковський, А. В. Бурковська // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 99–104.

10. Чубань В. С. Досвід формування паритету цін на сільськогосподарську продукцію / В. С. Чубань // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 8. – С. 28–33.

11. Шпикуляк О. Г. Підтримка сільського господарства в системі регулювання аграрного ринку / О. Г. Шпикуляк, Ю. П. Воскобойник, О. В. Овсянніков // Вісник аграрної науки. – 2007. – № 4. – С. 66–70.